

Silueta transparentă a scrisului

O întrebare în același timp necesară și lipsită de sens a conștiinței noastre literare din ultimii ani e aceasta: Ce rămâne din proza postbelică? Iată o întrebare care privește viabilitatea estetică a ceea ce s-a scris sub comunism. Ea e necesară pentru că ne obligă să recitim cărți cunoscute deja și să le privim cu alți ochi. Însă ea e și inutilă, pentru că nici o recitare nu poate inventa valori care n-au existat de la început.

Mi-am pus și eu această întrebare. Am recitit, mi-am revăzut mai vechi impresii de lectură și am ajuns la un bilanț aproximativ, deloc lipsit de ezitări. Dincolo de aspectele politice, sociale și morale ale producției literare din perioada comunistă, m-am gândit mult și la cărțile noastre curajoase din punct de vedere estetic (pe care lumea bună a criticii nu prea le bagă niciodată în seamă!), la acele romane sau volume de proză scurtă care n-au ezitat să caute noi mijloace de expresie, noi structuri compoziționale, alte forme de dicțiune epică decât cele consacrate, aventurându-se în teritoriul experimentului. Nu în teritoriul căutării de dragul căutării, firește. Ci în spațiul acelor teme ignorate, „periferice”, aparent minore – cum ar fi viața cotidiană, biografia umilă, intercomunicarea, starea ființei, dragostea, straniețea banalului, căile imprevizibile ale destinului etc. – care nu pot fi atinse cu adevărat fără a-ți schimba atitudinea, perspectiva, limbajul, conduita mentală.

Ajung astfel, prin acest mic ocol, la prozatorul Vasile Andru și la cărțile lui în continuare greu de clasificat. Spun „greu de clasificat” gândindu-mă la faptul că aceste cărți sunt fără doar și poate *cărți care rămân*, fără însă a putea fi socotite nici disidente, nici insolente, nici perfect așezate în structura tare a capodoperei, nici deosebit de curajoase la nivelul transgresării unor tabuuri specifice epocii de tristă și rușinoasă amintire în care am trăit până nu de mult.

Cred, de altfel, că Vasile Andru nici nu s-ar arăta prea sensibil la o astfel de abordare, pentru că proza lui nu și-a propus niciodată performanța exponențialului, scandalul politic cu voie de la cabinetul de partid, bravura deghizării în vestimentația jurnalistică a epicului greu, gravitațional, norios. Vasile Andru e un scriitor de cabinet și de retortă, un prozator care scrie cu mâna și prețuiește caligrafia, care iubește pulsul venelor și undele transpersonale ale creierului. Nu e un livresc, cum s-ar putea crede. Sau dacă e un livresc (să dau aici și un expemflu, *Noaptea împăratului*, rezultat al unei – presupun – acribioase documentări), atunci trebuie să vorbim, în cazul lui, despre somatografia livrescului. Sensibilitatea corporală e prezentă în cărțile autorului – mă gândesc, de pildă, la *Turnul* sau *Progresia Diana* – mai mult decât și-ar dori-o el însuși. Dar și această sensibilitate perceptivă și afectivă

poartă marca unui scriitor de interior, preocupat de decantările realului, de prelucrarea acestuia în și prin limbaj.

Când am citit, în urmă cu aproape trei decenii, volumele de povestiri *Iutlanda posibilă* și *Arheologia dorințelor*, am fost frapat, înainte de toate, de limbajul autorului, de straniețea dialogurilor în care se lăsau antrenate personajele sale, de subtilitatea absurdă a unor replici. Nu prea știam bine pe vremea aceea ce e un prozator de propoziții, de ce proza înseamnă propoziție, de ce nu-mi plăcea Proust dar îmi plăceau nuvelele naïve, elementare sintactic, ale lui Slavici, care era motivul care mă făcea să mor de plăcere în fața *Bucăților de noapte* ale lui Bacovia.

Proza lui Vasile Andru îmi puna o problemă direct legată de această situație. Așa că am continuat să-l citesc cu atenție. *Noaptea împăratului* m-a obosit și m-a otrăvit de timpul ei static, somnambulic, m-a făcut să bat în retragere, cu un mare fior de regret, față de foamea ei de detalii hiperreale, nocturne, funambulești. Apoi, în anul când eu însumi am debutat ca prozator, *O zi spre sfârșitul secolului* m-a făcut să exult. Eram deja prieten cu autorul, îi cunoșteam deschiderile experimentaliste și novatoare, mă simțeam un complice al lui, mă gândeam la el – în ciuda diferenței de vârstă și de generație – ca la un desantist adevărat, cum nu mulți erau în paginile acestei antologii (*Desant '83*) care venea să pună o piatră de mormânt peste inflația epică de cuvinte a prozei noastre de șifonier masiv și ciuruit de cari, peste îmbâcseala psihologizantă a stilului nostru de excavație pseudointerioară, peste pitorescul într-o ureche al personajelor noastre de bâlci, piruetând pe zeci de pagini între aceleași lulele și două surcele de esență existențialist-comunistă, pradă unei enorme vorbării incontinente. Toate aceste bunuri narative de care desanțiștii se despărțeau cu zâmbetul pe buze și o scurtă fluturare de degete nu fuseseră în realitate niciodată ale noastre. Nici ale lui Mircea Nedelciu, nici ale lui Ioan Lăcustă. Nici ale lui Gheorghe Iova, nici ale lui Vasile Andru în persoană – un scriitor atipic, *à rebours*, pe jumătate rejectat la periferia scenei literare de propria sa generație, de care s-au simțit aproape mulți optzeciști, un prozator cu sintaxa în sânge și simțul economiei mijloacelor în vârful degetelor. Din această abilitate tactilă și manipulantă (simt nevoia să inventez acest cuvânt ca să evit aici orice idee de manipulare!) venea probabil și vine și acum limpiditatea voalată a enunțurilor acestui proprietar și administrator al *Grădinilor ascunse* (ultimul roman al autorului, apărut în urmă cu câteva săptămâni, scris de-a lungul a mai bine de douăzeci de ani!).

N-am vorbit niciodată cu Vasile Andru despre formația lui literară, nu știu nici acum care-i sunt lecturile literare de predilecție. Vasile Andru deține probabil o teorie a lui cu privire la vizibil, vizibilitate și dezvăluire. Cărțile sale de eseuri, interviurile lui îl ascund, ființa și persoana lui ne sunt restituite parțial, intermitent, fragmentar. Nu cred că acest autor își cultivă conștient misterul, el nu urmărește nici un fel de program de protejare a propriei sale intimități. E un scriitor, vorbitor,

partener de dialog și gânditor închis și deschis în același timp. Cărțile sale de proză par calculate estetic deși ele pun în lumină o necesitate soteriologică.

Existența e mai surprinzătoare decât arta scrisului bazat pe surpriză. E unul dintre mesajele subterane ale cărților lui Vasile Andru. Existența adevărată se desfășoară întotdeauna împotriva curentului social dominant, împotriva curenților psihismului gregar. Subiectele cărților lui Vasile Andru sunt puse în mișcare de propriul lor curent sofro-electric. Deschiderile autorului spre fenomenologiile ascunse ale mentalului, interesul său pentru isihasm și tehnicile psiho-somatice de autocontrol merg mână în mână cu fascinația sa față de scrisul artistic, față de ficțiune și parabolă.

Dacă există un stil imediat recognoscibil al prozei lui Vasile Andru – și stilul acesta există cu adevărat! – atunci modul lui de a scrie nu e rezultatul unui fanatism al literaturii, ci produsul „alchimic” al formulei sale interioare, mai ales al feței sale selenare, nevăzute niciodată de către cei care-l citesc. Nici autorul nu-și cunoaște bine această față ascunsă, spectrală, și îmi place să cred că scrisul lui e o încercare disperată (în regim temperat) de a găsi o oglindă pentru a și-o vedea. Privesc coperta romanului *Grădinile scunse* și descopăr pe un drum, într-o pădure, o siluetă umană ștearsă de raze de soare. Silueta lui Vasile Andru e silueta misterios transparentă a scrisului său.